

<https://doi.org/10.15407/fd2026.02.066>
УДК 1(091)

Віталій ТЕРЛЕЦЬКИЙ,
кандидат філософських наук,
старший науковий співробітник,
відділ історії зарубіжної філософії,
Інститут філософії імені Г.С. Сковороди, НАН України
02000, Київ, вул. Трьохсвятительська, 4
terletsky.v@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-3212-043X>
SCOPUS ID: 57194526297

ВНЕСОК ІВАНА МІРЧУКА В КОНСТИТУЮВАННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ

Постать Івана Мірчука (1891—1961) досі залишається чимось феноменальним, але дотепер недооціненим в інтелектуальному житті української діаспори 20—60-х рр. ХХ ст. Філософ, теоретик культури, талановитий організатор науки і чудовий викладач, він водночас залишив помітний слід у складних процесах формування і конституювання історії української філософії як самобутньої ділянки української культури. Його розвідки про конкретні питання в історії вітчизняної думки суттєво збагатили наші знання про поширення вольфіанства в Україні, про рецепцію німецької філософії в українській інтелектуальній традиції, про специфіку слов'янської філософії, про своєрідність філософської думки Г. Сковороди і про світогляд Лесі Українки. Утім, особливого значення працям Мірчука надає той факт, що вони були опубліковані чужими (переважно німецькою) мовами, що уможливило знайомство західного наукового світу із результатами й висновками україномовних дослідників. Водночас діяльність Мірчука була багатогранною: у 20—30-х рр. він оприлюднив чимало рецензій на новітні праці про українську філософію і культуру, і ці рецензії з'явилися в за-

Цитування: Терлецький, В. (2026). Внесок Івана Мірчука в конституювання історії української філософії. *Філософська думка*, 2, 66—78. <https://doi.org/10.15407/fd2026.02.066>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2026. Стаття опублікована на за-
садах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

рубіжних періодичних виданнях так само чужими мовами. Крім того, Мірчук регулярно публікував повідомлення про наукове життя в Європі та про організацію наукових інституцій української діаспори, що також було зроблено іншими мовами. Організаторські здібності Мірчука виявилися в налагодженні діяльності Українського наукового інституту в Берліні та у відновленні Українського вільного університету в Мюнхені. Ці інституції мали виконувати роль «посередниць» між Україною і Заходом, що знову-таки сприяло визнанню української інтелектуальної традиції в західному культурному і науковому середовищі. Така різнобічна, однак завжди сконцентрована на вагомості українського, діяльність, яка була досить визнана ще за життя філософа і в Європі, і в Америці, дає підстави стверджувати, що І. Мірчук відіграв провідну роль у ствердженні й конституюванні історії української філософії.

Ключові слова: Іван Мірчук, історія української філософії, українська культура, рецензії, наукові повідомлення.

Постать Івана Мірчука (1891—1961) певною мірою відома в досить вузькому колі істориків української філософії та культури, проте багатогранна творчість цього непересічного українського філософа досі залишається маловідомою і слабко дослідженою. Блискучий європейський інтелектуал, автор численних наукових публікацій, фаховий дослідник вітчизняної та європейської філософської думки, єдиний український філософ, який присвятив дві (!) свої дисертації Кантовій філософії, талановитий організатор науки і освіти, котрий пройшов шлях від екстраординарного професора Українського Вільного Університету (1925) до ректора цього ж закладу (1946 і далі), непримиренний борець за Українську незалежність, якого ще наприкінці 30-х рр. XX ст. було затавровано як «білоемігрантського філософа», член Баварської академії наук (1949) — усе це про Івана Мірчука.

Хоча в останні десятиліття і з'явилося кілька перевидань праць І. Мірчука (Мюнхен, 2004, 2006), хоча в 2019 р. була захищена дисертація Вікторією Білецькою на тему «Іван Мірчук як історик української філософії: європейський контекст» (Білецька, 2019), хоча опубліковано низку досліджень про окремі аспекти творчості Мірчука і навіть є стаття про нього в «Енциклопедії сучасної України» (автор Микола Зимомря), проте факт залишається фактом — у наукових бібліотеках України ми знайдемо лише поодинокі видання його праць, і це стосується навіть нещодавно перевиданих україномовних збірників! Звісно, не можна стверджувати, що ім'я цього серйозного дослідника не було відомо в академічному середовищі, ще в 1993 р. у «Філософській думці» (№ 4) було перевидано дві статті І. Мірчука про Петра Лодія як перекладача Баумайстера і про вольфіанство в Україні, однак це були все-таки перевидання раніше опублікованих україномовних праць.

Стан справ, здається, змінився в ліпший бік лише за останні роки. Завдяки невтомним зусиллям пана Володимира Пилиповича з Пере-

мишля у 2024 р. році була зроблена перша спроба скласти бібліографію І. Мірчука (а чим займалися досі українські науковці в Мюнхені, які в збірнику праць Мірчука 2006 р. писали, що його бібліографія — це «справа майбутнього», залишається загадкою) (Пилипович, 2024: сс. 143—152). Зараз відбувається підготовка збірника праць І. Мірчука, який уміщуватиме передусім його наукові розвідки, зокрема про Г. Сковороду, слов'янську філософію, рецепцію німецької філософії на теренах України, історію української філософії. Також у збірнику перекладені рецензії, украй вагомими для поширення знань про Україну в 20—30-х рр. ХХ ст., на праці як вітчизняних, так і зарубіжних авторів. Не менш вагомими для розуміння історичного контексту є виступи і повідомлення І. Мірчука з нагоди різних подій та заходів ¹.

Моя головна теза, яку я спробую розгорнути та обґрунтувати далі, полягає в тому, що Іван Мірчук відіграв одну з ключових ролей у конституюванні історії української філософії, яке відбулося наприкінці 30-х рр. ХХ ст. поза межами України. У тодішній радянській Україні, на жаль, не могло бути мови про національну філософську традицію. Для нас зараз видається чимось очевидним словосполучення «українська філософія» (філософія в/на Україні або філософія України), проте у першій чверті минулого століття це було зовсім не так.

Звичайно, безглуздо заперечувати той факт, що вже в середині ХІХ і пізніше на початку ХХ століть з'явилися поодинокі спроби вести мову про українську (рутенську) філософію. Я маю на увазі праці Климентія Ганкевича (1869/1873) і Василя Щурата (1908). Однак все-таки мусимо визнати, що цим піонерським спробам дуже бракувало одного наукового атрибуту — солідного наукового базису, тобто джерел і точних посилань на ці джерела. Лише в 1926 р. світ побачило видання, яке стало прототипом для більшості наступних викладів історії української філософії, а саме «Філософія на Україні. Спроба історіографії» Дмитра Чижевського. Через три роки (1929) він видає друге видання цієї праці (щоправда, лише першу частину, яка завершується викладом філософії Сковороди). А в 1931 р. Чижевський опублікує свої вже класичні «Нариси з історії філософії на Україні». Усі ці три праці Чижевського ², які заклали підвалини для майбутньої історії вітчизняної філософської думки, були оприлюднені в Празі та призначалися, вочевидь, для україномовного читача. Утім, для європейців, англійців та американців українська мова (як і кирилична графіка загалом) не є чимось зрозумілим. Тому іншомовні (не україномовні) рецензії на ці твори першопрохідника відіграли, на мій

¹ Видання збірника вибраних історико-філософських праць Івана Мірчука заплановано на 2026 р. у харківському видавництві «Верба».

² Повний бібліографічний опис цих трьох праць Д. Чижевського поданий у переліку джерел.

погляд, величезну роль передусім для сприйняття та визнання окремого місця української філософської традиції в середовищі європейців. Фактор визнання окремішності власної традиції виявився ледь не вирішальним.

Показовими в цьому контексті є дві реакції на перше видання «Філософії на Україні» і на пізніші «Нариси» Чижевського. Яків Колубовський (1863—1931?) — український педагог, бібліограф, історик російської філософії — у своїй рецензії «До питання про філософію на Україні» уже в першому абзаці зауважує «І чи можна взагалі говорити про українську філософію? Більш того: чи можна взагалі говорити про національні філософії?» (Колубовський, 1928: с. 3). Значна частина змісту цієї рецензії зосереджена на тому, чи можна вважати українським філософом певного автора, діяльність якого була поза межами України (наприклад, Велланського або Лесевича).

У двох версіях (німецькій та російській) рецензій Н. Лоського (1870—1965) — російського релігійного філософа, перекладача, а з 1923 р. — викладача у Російському народному університеті в Празі — на «Нариси» Чижевського ми знаходимо одне суттєве «зауваження», яке він формулює як «певну штучність» «викладу української філософії як цілого, від початків християнства до нашого часу» (Lossky, 1932: S. 319; Лосский, 1932: с. 489). Така «штучність» полягає в тому, що «неможливо чітко відмежувати українську культуру від загальноросійської» (ibid.; там само). І така «неможливість» стосується як «початків у перші століття християнства», так і «своєрідних впливів західноєвропейських і польських впливів на духовне життя України в XV—XVIII ст.» і надто в XIX ст., оскільки, наприклад, «цілком безперспективним є дослідження релігійного світогляду Гоголя» без уваги до «його взаємозв'язку з літературними колами Москви і Петербурга, а особливо із слов'янофілами» (Lossky, 1932: S. 319; Лосский, 1932: с. 490).

Як видно, питання про визнання самостійного характеру української філософської традиції порушувалося лише російсько зорієнтованими авторами, хоча треба визнати, що не всі російськомовні автори ставили під сумнів окреме існування нашої традиції.

У цьому контексті І. Мірчук зробив великий внесок. Він опублікував дві рецензії на перше і друге видання «Філософії на Україні» німецькою мовою (Mirtschuk, 1928: SS. 82—83; Mirčuk, 1929: SS. 191—192). Це невеликі за обсягом рецензії на 1—2 сторінки вирізняються своїм «лагідним» характером». У першій рецензії Мірчук підкреслює велетенський обсяг виконаної Чижевським роботи, вказує лише на «суто формальні» чи «технічні» недоліки й неточності в написанні заголовків окремих цитованих німецьких досліджень. Також він доповнює ім'я дослідника Гуго Фалькенгайма, який писав про Гегелеве ставлення до слов'ян (Mirtschuk, 1928: SS. 83).

У другій рецензії на «Філософію на Україні» Мірчук, який безсумнівно був у курсі справ стосовно роботи Чижевського, оскільки у цей

час вони співпрацювали у заснованому в 1926 р. «Українському науковому інституті в Берліні», повідомляє про певні подробиці підготовки цього другого видання. Згідно з Мірчуком, Чижевський підготував друге видання вже в липні 1927 р., але воно дійшло до громадськості «лише за кілька тижнів», зазначає він у 1929 р. (Mірчук, 1929: S. 191) ³. Далі він зупиняється на відповідях Чижевського на закиди Колубовського і Ганина (Ганин, 1929: сс. 121—125) у другому виданні «Філософія на Україні». Мірчук слушно зауважує, що «принциповим питанням» для Колубовського, який залишається «вірним російському принципу держави», є питання про те, «наскільки взагалі можна говорити про «філософію на Україні», скажімо, Лесевич, за Колубовським, «не перебував у жодному стосунку до України» ⁴. У цьому пункті Мірчук, як і Чижевський, виходять із того, що факт написання Лесевичем своїх творів російською мовою «не можна розглядати як критерій його національної належності» (там само). Водночас важко погодитися з твердження Мірчука, що рецензія Ганина «дістала належну догану» з боку Чижевського (Mірчук, 1929: S. 192), оскільки у своїй відповіді Чижевський не зупинився на змістовних закидах «войовничого матеріаліста». Завершальне речення стислої рецензії Мірчука залишилося під певним кутом зору пророчим: «Я переконаний, що історіографія Чижевського також для інших дослідників утворюватиме потужний поштовх для подальшої праці у цій царині і що незабаром на підґрунті цих розвідок буде видана історія української філософії» (Mірчук, 1929: S. 192).

І. Мірчук не написав рецензії на «Нариси» (1931) Чижевського, можливо, з якихось особистісних мотивів.

Німецькомовні рецензії Мірчука на україномовні твори Чижевського, на мій погляд, мають велике значення для ознайомлення європейської (світової) наукової спільноти із цими першими кроками ствердження самобутньої історії української філософії. Не будемо забувати, що в міжвоєнний період німецька мова була мовою науки, і кожен науковець чи дослідник, як правило, володів нею.

Проте не менше значення мали і мають власні дослідження і публікації Мірчука, які безпосередньо присвячені українській філософії та які були опубліковані німецькою мовою. Тут варто згадати розвідки про українського філософа Г. Сковороду (1928) ⁵, про спробу типізації таких двох, у

³ Можливо, цей факт тривалого зволікання з перевиданням і пояснює те, що як дата видання у примірнику Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого стоїть 1928 р.

⁴ Треба зазначати, що з цього «принципового питання» справді починається рецензія Колубовського. Однак Чижевський у своїй відповіді ніяк не зреагував на нього.

⁵ Тут і далі ми вказуємо лише назви відповідних публікацій Мірчука з посиланням на рік видання. У бібліографії Мірчука їх легко можна знайти саме за роком оприлюднення (Пилипович, 2024: сс. 143—152).

ґрунті речі, відмінних мислителів, як Сковорода і Толстой (1929), про світогляд Лесі України (1931), а також досить розлоге дослідження про специфіку слов'янської філософії (1936) — тема, якою Мірчук займався тривалий час і яка відобразилася в низці його публікацій. Вартим уваги залишається виклад Мірчуком «історії української філософії», що був оприлюднений в «Енциклопедії українознавства» за ред. В. Кубійовича і З. Кузеля (1949). І хоча цей виклад україномовний, він показовий тим, що підсумовує дослідження на цій ділянці за майже чверть століття.

Утім, справжнім підсумком тридцятилітньої роботи І. Мірчука в царині історії філософії та культури постала його фундаментальна «Історія української культури» (Mirtschuk, 1957) — праця, що була призначена для німецькомовної «цільової аудиторії» або навіть адресована всьому західному світу та витримана в цілком академічному стилі. Порівняно з іншими україномовними версіями текстів із таким самим заголовком німецькомовна «Історія» залишається найповнішою. Тут у XIV розділах читач знаходить такі теми: 1) історія українського народу, 2) духовні ознаки українців, 3) основні риси і прикмети української культури, 4) мова, 5) народознавство, 6) церква, 7) філософська думка в Україні, 8) здобутки у науковій царині, 9) письменство, 10) музика, 11) театр, 12) образотворчі мистецтва (архітектура, скульптура, малярство, графіка), 13) шкільництво, 14) музеї, архіви і книгозбірні. Хоча після публікації цієї праці проминуло майже сімдесят років, але ще попереду її належна і, можливо, критична оцінка, особливо серед теоретиків культури.

Розділ про філософію в Україні (Mirtschuk, 1957: SS. 115—132] структурно складається з таких підрозділів: проблема слов'янської філософії, філософія в Україні XI—XVII ст., Новий час, філософія Г.С. Сковороди, західна філософія в Україні та на завершення підрозділ без рубрики про філософську думку в другій половині XIX — першій чверті XX ст. А в завершальному пасажі цього розділу Мірчук із прикрістю констатує, що в «Совєтській Україні», де діалектичний матеріалізм посідає панівну позицію, у виданому українською мовою в Харкові філософському словнику (1952) згадано лише два українські імені: Сковорода та Іван Франко, хоча останній аж ніяк не позначений як філософ. А далі йде дуже прикметний епілог: «Представники цієї дисципліни [sc. філософії] в еміграції головню обмежуються дослідженням філософських явищ у минулому, самі не виступаючи із систематичними працями (напр., Д. Чижевський “Нариси з історії філософії України”, Прага, 1931, укр.)» (Mirtschuk, 1957: S. 132). При цьому відкритим залишається питання, чи ідентифікував себе І. Мірчук як «систематичного» філософа? Однак його праця «Історія української культури» безсумнівно виявляє ознаки систематичного мислення.

Також Д. Чижевський опублікував дві статті німецькою мовою в перших двох томах «Записок Українського наукового інституту в Берліні»,

які стосувалися переважно рецепції західної філософії в українському духовному житті давніх часів та епохи Відродження (Čyževský, 1927, 1929). Таке ознайомлення західного читачтва із здобутками українських інтелектуалів упродовж віків мало неабияке значення в процесі тривалої емансипації вітчизняної традиції.

Інший вектор досліджень Мірчука був і залишається не менш значущим, а саме його розвідки про рецепцію західної філософії на теренах України. Серед помітних праць цього різновиду варто назвати (у хронологічній послідовності) такі: про Петра Лодія як перекладача «Елементів філософії» Баумайстера (праця хоч і українською мовою, але містить резюме німецькою) (1927), про Крістіана Вольфа і вольфیانство в Україні (є дві німецькомовні версії цієї статті — 1932, 1934 рр. та її пізніший український переклад — 1935 р.), про «присутність» німецької філософської традиції на теренах України (1939). Усі вони по-своєму відображають дослідницький інтерес автора у певні періоди життя, проте безсумнівним є той факт, що ці розвідки зробили свій внесок у науково обґрунтоване дослідження української рецепції німецької філософії.

Безперечно, не можна не згадати і тих зусиль Мірчука, які він доклав до перекладу й видання першого українського перекладу Кантового твору «Пролегомени» (1930)⁶. Мірчук виступив редактором перекладу (не перекладачем!), автором вступної статті та словника головних термінів філософії Канта. Перекладачами ж були студенти УВУ (загалом 10 студентів). Слід відзначити, що вступна стаття Мірчука написана на пристойному науковому рівні тогочасного кантознавства і залишається цікавим документом епохи творення української термінології.

Окрім багатьох наукових розвідок і доповідей переважно німецькою мовою, І. Мірчук опублікував також цілу серію рецензій на актуальні для того часу наукові публікації та видання. Цей різновид «наукової активності» можна умовно класифікувати на два типи: «зовнішні», які спрямовані на ознайомлення західного світу із нещодавніми дослідженнями вітчизняних авторів, і «внутрішні», в яких висвітлюються праці зарубіжних вчених. Також сюди варто додати низку повідомлень у західній періодиці про поточний стан справ у тогочасному науковому житті української діаспори і про важливі події в науковому світі загалом.

Що стосується «зовнішнього» сегмента, то тут слід згадати рецензії на праці Д. Багалія про Сковороду, вищезгадані рецензії на дослідження Д. Чижевського, Д. Дорошенка про творчу діяльність М. Сумцова, І. Огієнка про українську культуру, М. Грушевського про релігійну думку в Україні, В. Липинського про релігію в історії України, В. Біднова про А. Зернікава. Як правило, невеликі за обсягом, але змістовно

⁶ Ця праця була перевидана Українським вільним університетом у 2004 р., але з помітним редакторським втручанням у текст перекладу.

насичені і конкретні, ці рецензії, опубліковані в 1928—1934 рр. у різних періодичних виданнях, мали на меті продемонструвати, що українська гуманітарна наука не поступається західним стандартам. Вкрай важливо підкреслити ту обставину, що всі рецензовані праці були написані/опубліковані українською мовою, тож знайомство з ними було досить обмежено. Німецькомовні рецензії Мірчука значно розширювали коло потенційних читачів цих праць, хоча, звісно, не заповнювали прогалину мовної компетенції.

«Внутрішні» рецензії мали цілком виразну просвітницьку місію — знайомство українського читачтва з провідними іншомовними розвідками, які так чи так стосуються України, її історії, культури, філософії. Доцільно згадати в цьому контексті рецензії на працю Й. Тврді про слов'янську філософію, на «Історію філософії» В. Татаркевича, на розвідку К. Бітнера про вплив Й.Г. Гердера на слов'янський світ, на дослідження Д. Оляничина про Сковороду, опубліковане німецькою мовою в 1928 р.

Хоча всі ці рецензії були опубліковані в 30-х рр. ХХ ст., але їхня наукова цінність досі залишається вельми актуальною, оскільки вони засвідчують і документують факти, на які нечасто звертають увагу. І. Мірчук перебував у контексті європейських наукових досліджень свого часу. Він доклав багато зусиль для конституювання історії української філософії та її визнання в європейському/західному світі (дві німецькі рецензії на «Філософію на Україні» Д. Чижевського мали свій вплив). Його (переважно) німецькомовні рецензії відіграли роль «посередників» між Україною й Заходом. Активне рецензування вітчизняних і західних досліджень (що завжди було нормою у цивілізованому науковому світі), вочевидь, сприяло тому, що українців починали сприймати як самобутню націю, яка має свою історію, культуру, мову, філософію. Щоправда, це мало місце не завжди і не скрізь⁷.

Вартою уваги була й залишається активна діяльність Мірчука в роботі різноманітних наукових заходів, а також повідомлення про ці заходи в різних періодичних виданнях. Мірчук інформував наукову спільноту про український науковий конгрес у Празі (1926), про другий конгрес слов'янських географів і етнографів у Варшаві (1927), про другий конгрес польських філософів у Варшаві (1927), дещо пізніше — про другий академічний конгрес про європейську культуру, що відбувся в Больцано (1957). Також українською мовою Мірчук оприлюднив низку повідомлень про філософські конгреси в Оксфорді (1931) та Гарміш-Партенкірхені (1947). Сам Мірчук брав безпосередню участь в усіх цих наукових заходах. Спираючись на автобіографію Мірчука (Бурім, 2011: с. 315), до цього переліку слід додати його участь у третьому конгресі з естетики й загального мис-

⁷ Наприклад, рецензія Н. Лоського на «Нариси» Д. Чижевського засвідчує протилежне!

тецтвознавства у Галє (Dritter Kongress, 1927)⁸ та у роботі другого міжнародного Гегелевого конгресу в Берліні (Zweiter Internationaler, 1931)⁹.

Ще один, не менш суттєвий аспект діяльності Мірчука полягав у тому, що він поширював у зарубіжних публікаціях відомості про організацію української науки за кордоном, насамперед у Празі та Берліні. Тематика тут досить широка й охоплює ювілейне святкування з нагоди заснування Українського (вільного) університету в Празі (1926), заснування Українського наукового інституту в Берліні (1927), повідомлення про Українське історико-філологічне товариство в Празі (1927), повідомлення про Українське наукове товариство імені Шевченка у Львові (1927), досить розлоге повідомлення про українські наукові інституції в Чехословаччині (1927). Прикметно, що більшість цих публікацій припадають на 20-ті рр. XX ст., тобто на той самий відтинок часу, коли наукова активність Мірчука була, мабуть, найбільш плідною.

У повоєнний час, коли Мірчук став на чолі керівних органів УВУ, ми знаходимо лише дві публікації, присвячені діяльності Українського вільного університету в Мюнхені (1956) та сорокарічному ювілею від заснування УВУ (1961). Щоправда, остання публікація була оприлюднена вже після смерті її автора (1961).

Завдяки такій своєрідній публікаційній активності західний науковий світ мав змогу поступово ознайомитися з цілим спектром діяльності українських науковців, які були змушені працювати в еміграції. Особливо вагомим було донести до західних науковців думку про те, що існує окрема українська наукова спільнота, яку в жодному разі не можна отожднювати з російськомовною еміграцією і яка інституційно сформувалася в згаданих вище наукових товариствах і організаціях.

Непересічна постать і творчість Івана Мірчука, який волею долі жив і творив поза межами рідної України, варта пам'яті та уваги українців навіть у наші непрості часи, оскільки сам він жив у схожі буремні часи між двома світовими війнами.

Висновки

Творчий доробок І. Мірчука залишається актуальним і цінним внеском у вітчизняну філософську думку. Особливість цього внеску полягає в тому, що чимала його частка була опублікована німецькою, польською,

⁸ У переліку учасників конгресу ми знаходимо прізвище І. Мірчука та його дружини. Див.: *Dritter Kongress für Ästhetik und allgemeine Kunstwissenschaft. Teilnehmerliste des Kongresses.* (1927). In: *Zeitschrift für Ästhetik und allgemeine Kunstwissenschaft* (Bd. XXL, H. 1. S. 112). Stuttgart: Enke (<https://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/zaak1927/0124/image>).

⁹ *Zweiter Internationaler Hegel-Kongreß in Berlin.* (1931). *Erkenntnis*, Bd. 2, S. 85 (<https://doi.org/10.1007/BF02028139>).

чеською та англійською мовами, що сприяло поширенню українознавчих знань серед західних науковців.

Не написавши окремих монографічних досліджень про історію української філософії (як це зробив Д. Чижевський), Мірчук у своїх працях, що були присвячені здебільшого окремим конкретним питанням історії вітчизняної думки, істотно поглибив наші знання про певні історичні періоди (поширення вольфіанства в Україні), запропонував цікаві інтерпретації філософії Г. Сковороди і світогляду Лесі Українки, систематично проаналізував рецепцію німецької філософії в українській інтелектуальній традиції.

Водночас було б спрощенням розглядати творчість Мірчука, спираючись лише на його опубліковані праці. Не меншого значення для утвердження історії української філософії мали також його інші наукові та організаційні активності. Насамперед це стосується рецензування ним чималої кількості праць вітчизняних і зарубіжних авторів у чужомовних періодичних виданнях. Повідомлення в зарубіжній періодиці про різні наукові заходи, а ще більше — про організацію наукового життя українців в еміграції (у Празі та Берліні) суттєво посприяли тому, що імідж України перестав асоціюватися з чимось другорядним і містечковим.

Членство І. Мірчука в таких поважних наукових організаціях, як Кантівське товариство в Берліні, Наукове товариство імені Т. Шевченка, Німецьке товариство філософії, зрештою, його обрання членом-кореспондентом Баварської академії наук переконливо засвідчують авторитет Мірчука в цивілізованому науковому світі.

Усі ці фактори дають змогу стверджувати, що І. Мірчук зробив вагомий (якщо не вирішальний) внесок у конституювання історії української філософії. Воно змогло відбутися лише поза межами України, але відтоді і до сьогодні безсумнівно є факт існування самотутньої вітчизняної традиції філософування.

ДЖЕРЕЛА

- Білецька, В.В. (2019). *Іван Мірчук як історик української філософії: європейський контекст*. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук. Полтава; Київ: Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка.
- Бурім, Д. (2011). Україніка в Архіві Університету Гумбольдта (Берлін, Німеччина). Матеріали до біографії професора доктора Івана Мірчука. *Наукові записки: збірник праць молодих вчених та аспірантів*, 22, 312—327.
- Ганин, П. (1929). Білоемігрантська українська філософія. У: *Войовничий матеріаліст* (зб. 1, сс. 111—132). Харків: Державне видавництво України.
- Колубовський, Я. (1928). До питання про філософію на Україні. У: *Записки Ніжинського інституту народньої освіти та науково-дослідчої катедри історії культури й мови при інституті* (кн. VIII, сс. 3—11). Ніжин: Нове Село.

- Лосський, Н. (1932). Д. Чижевський. «Нариси з історії філософії на Україні». Український Громадський видавничий фонд. Прага, 1931. *Современныя Записки* (Парижъ), XLVIII, 488—490.
- Мірчук, І. (1930). Історичний вступ. У: І. Кант, *Пролегомена до кожної майбутньої метафізики, яка зможе виступати як наука* / За ред. І. Мірчука; з історичним вступом та словником (сс. iii-xx). Львів: Видання «Неділі» з допомогою Українського Університету в Празі та Українського Наукового Інституту в Берліні.
- Пилипович, В. (2024). Матеріали до бібліографії Івана Мірчука. *Sententiae*, 43(2), 142—152. <https://doi.org/10.31649/sent43.02.142>
- Чижевський, Д. (1926). *Філософія на Україні. Спроба історіографії*. Прага: Сіяч.
- Чижевський, Д. (1928/29). *Філософія на Україні. Спроба історіографії*. Видання 2-ге, виправлене й доповнене (ч. I). Прага: Сіяч.
- Чижевський, Д. (1931). *Нариси з історії філософії на Україні*. Прага: Український Громадський Видавничий Фонд.
- Čyževskij, D. (1927). Die abendländische Philosophie in der alten Ukraine. *Abhandlungen des Ukrainischen Wissenschaftlichen Institutes in Berlin* (Bd. I, SS. 71—89). Berlin; Leipzig: Walter de Gruyter & Co.
- Čyževskij, D. (1929). Renaissance und das ukrainische Geistesleben. *Abhandlungen des Ukrainischen Wissenschaftlichen Institutes in Berlin* (Bd. II, SS. 52—55). Berlin; Leipzig: Walter de Gruyter & Co.
- Lossky, N. (1932). D. Tschizewskij: Grundlinien einer Geschichte der ukrainischen Philosophie (“Narysy iz istoriji filosofiji na Ukrajini”), Prag, 1931. In: *Archiv für Geschichte der Philosophie* (Bd. 41, H. 3, SS. 317—320).
- Mirčuk, J. (1929). Dm. Čyževskij: Filozofija na Ukrajini. Sproba istoriografiji. (Die Philosophie in der Ukraine. Der Versuch einer Historiographie). 2. Auflage. I. Teil. S. 142. Prag, 1929. In: *Abhandlungen des Ukrainischen Wissenschaftlichen Institutes in Berlin* (Bd. II, SS. 191—192). Berlin; Leipzig: Walter de Gruyter & Co.
- Mirtschuk, J. (1928). Dm. Čyževskij: Filozofija na Ukrajini. Sproba istoriografiji. (Die Philosophie in der Ukraine. Ein Versuch der Historiographie.) Prag, 1926. 4°, 184 S. In: *Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven*, Neue Folge (Bd. 4, H. 1, SS. 82—83).
- Mirtschuk, I. (1957). *Geschichte der ukrainischen Kultur*. [Veröffentlichungen des Osteuropa-Institutes München, Hrsg. Hans Koch, Bd. XII.], München: Isar Verlag.

Отримано 05.02.2026

Прийнято до друку після рецензування 01.05.2026

Підписано до друку 26.06.2026

REFERENCES

- Biletska, V.V. (2019). *Ivan Mirchuk as a historian of Ukrainian philosophy: The European context*. [In Ukrainian]. [PhD thesis, Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University. [=Білецька 2019].
- Burim, D. (2011). Ukrainica in the Humboldt University Archives (Berlin, Germany): Materials for the biography of Professor Ivan Mirchuk. [In Ukrainian]. *Scientific notes: collection of works of young scientists and graduate students*, 22, 312—327. [=Бурім 2011].
- Chyzhevsky, D. (1926). *Philosophy in Ukraine. An attempt at historiography*. [In Ukrainian]. Prague: Siyach. [=Чижевський 1926].

- Chyzhevsky, D. (1928/29). *Philosophy in Ukraine. An attempt at historiography*. The 2nd. edition, corrected and supplemented (part I). [In Ukrainian]. Prague: Siyach. [=Чижевський 1928/29].
- Chyzhevsky, D. (1931). *Essays on the history of philosophy in Ukraine*. [In Ukrainian]. Prague: Ukrainian Public Publishing Fund. [=Чижевський 1931].
- Čyževskij, D. (1927). *Die abendländische Philosophie in der alten Ukraine*. In: *Abhandlungen des Ukrainischen Wissenschaftlichen Institutes in Berlin* (Bd. I, SS. 71—89). Berlin; Leipzig: Walter de Gruyter & Co.
- Čyževskij, D. (1929). *Renaissance und das ukrainische Geistesleben*. In: *Abhandlungen des Ukrainischen Wissenschaftlichen Institutes in Berlin* (Bd. II, SS. 52—55). Berlin; Leipzig: Walter de Gruyter & Co.
- Hanyn, P. (1929). White emigrant Ukrainian philosophy. [In Ukrainian]. In: *Militant Materialist* (vol. I, pp. 111—132). Kharkiv: State Publishing House of Ukraine. [=Ганин 1929].
- Kolubovskiy, Ya. (1928). To the question about philosophy in Ukraine. [In Ukrainian]. In: *Notes of the Nizhyn Institute of Public Education and the Research Department of the History of Culture and Language at the Institute* (book VIII, pp. 3—11). Nizhyn: Nove Selo. [=Колубовський 1928].
- Lossky, N. (1932). D. Chyzhevskiy. "Essays on the history of philosophy in Ukraine". Ukrainian Public Publishing Fund. Prague, 1931. [In Russian]. *Contemporary Notes* (Paris), XLVIII, 488—490. [=Лосский 1932].
- Lossky, N. (1932). D. Tschizewskij: Grundlinien einer Geschichte der ukrainischen Philosophie („Narysy iz istoriji filosofiji na Ukrajinі“), Prag, 1931. In: *Archiv für Geschichte der Philosophie* (Bd. 41, H. 3, SS. 317—320).
- Mirtschuk, I. (1957). *Geschichte der ukrainischen Kultur*. [Veröffentlichungen des Osteuropa-Institutes München, Hrsg. Hans Koch, Bd. XII.]. München: Isar Verlag.
- Mirchuk, I. (1930). *Historical Introduction*. In: I. Kant, *Prolegomena to any future metaphysics that will be able to present itself as a science* / Ed. by I. Mirchuk; with a historical introduction and dictionary (pp. iii-xx). [In Ukrainian]. Lviv: Sunday Publishing House with the assistance of the Ukrainian University in Prague and the Ukrainian Scientific Institute in Berlin. [=Мірчук 1930].
- Mirčuk, J. (1929). Dm. Čyževskij: Filozofija na Ukrajinі. Sproba istoriografiji. (Die Philosophie in der Ukraine. Der Versuch einer Historiographie). 2. Auflage. I. Teil. S. 142. Prag, 1929. In: *Abhandlungen des Ukrainischen Wissenschaftlichen Institutes in Berlin* (Bd. II, SS. 191—192). Berlin; Leipzig: Walter de Gruyter & Co.
- Mirtschuk, J. (1928). Dm. Čyževskij: Filozofija na Ukrajinі. Sproba istoriografiji. (Die Philosophie in der Ukraine. Ein Versuch der Historiographie). Prag, 1926, 4°. In: *Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven*, Neue Folge (Bd. 4, H. 1, SS. 82—83).
- Pylypovych, V. (2024). Materials for the Bibliography of Ivan Mirchuk. [In Ukrainian]. *Sententiae*, 43(2), 142—152. <https://doi.org/10.31649/sent43.02.142> [=Пилипович 2024].

Received 05.02.2026

Accepted for publication after review 01.05.2026

Signed for printing 26.06.2026

Vitali TERLETSKY,

PhD, Senior Research Fellow,
Department of the History of Foreign Philosophy,
H.S. Skovoroda Institute of Philosophy,
National Academy of Sciences of Ukraine
4, Triokhsviatytska St., Kyiv, 02000
<https://orcid.org/0000-0003-3212-043X>
terletsky.vm@gmail.com
SCOPUS ID: 57194526297

**IVAN MIRCHUK'S CONTRIBUTION TO THE CONSTITUTION
OF THE HISTORY OF UKRAINIAN PHILOSOPHY**

The figure of Ivan Mirchuk (1891—1961) still remains something phenomenal, but still underestimated in the intellectual life of the Ukrainian diaspora of the 1920s—1960s. A philosopher, cultural theorist, talented organizer of science, and an excellent teacher, he simultaneously left a noticeable mark on the complex processes of forming and constituting the history of Ukrainian philosophy as a distinctive area of Ukrainian culture. His studies on specific issues in the history of national thought significantly enriched our knowledge about the spread of Wolffism in Ukraine, about the reception of German philosophy in Ukrainian intellectual tradition, about the specifics of Slavic philosophy, about the originality of the philosophical thought of H. Skovoroda, and about the worldview of Lesia Ukrainka. But the fact that they were published in foreign (mainly German) languages gives Mirchuk's works special significance, which made it possible for the Western scientific world to become familiar with the results and conclusions of Ukrainian-speaking researchers. At the same time, Mirchuk's activities were multifaceted: in the 1920s and 1930s, he published many reviews of the latest works on Ukrainian philosophy and culture, and these reviews appeared in foreign periodicals in foreign languages. In addition, Mirchuk regularly published reports on scientific life in Europe and on the organization of scientific institutions of Ukrainian diaspora, which was also done in foreign languages. Mirchuk's organizational skills were manifested in the establishment of the Ukrainian Scientific Institute in Berlin and in the restoration of the Ukrainian Free University in Munich. These institutions were to play the role of “mediators” between Ukraine and the West, which again contributed to the recognition of the Ukrainian intellectual tradition in the Western cultural and scientific environment. Such versatile, yet always focused on the importance of Ukrainian, activity, which was quite recognized during the philosopher's lifetime in both Europe and America, gives grounds to assert that I. Mirchuk played a leading role in affirming and constituting the history of Ukrainian philosophy.

Keywords: *Ivan Mirchuk, history of Ukrainian philosophy, Ukrainian culture, reviews, scientific reports.*